

MAKÜ-MEHMET AKİF ERSOY DERGİSİ (MAED)

MAKU-Journal of Mehmet Akif Ersoy (JMAE)

e-ISSN: 3023-5618

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/maed>

madergi@mehmetakif.edu.tr

Cilt 2, Sayı 2, Haziran 2024 / Volume 2, Issue 2, June 2024

BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF'İN (ERSOY) MECLİS ÇALIŞMALARI

Parliamentary Activities of Mehmet Akif (Ersoy), the Burdur Member of Parliament

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received Date : 07.06.2024

Kabul Tarihi/Accepted Date : 14.07.2024

Sayfa/Pages : 21-32

DOI Numarası/DOI Number : 10.5281/zenodo.12789932

Sinan ŞEFTALİ

(Doktorant), Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, e-mail: Sinan.5858@windowlive.com

 0000-0002-4092-0587

Atıf/Citation

Şeftali, S. (2024). Burdur Milletvekili Mehmet Akif'in (Ersoy) Meclis Çalışmaları. *MAKÜ-Mehmet Akif Ersoy Dergisi (MAED)*. (2/2), 21-32.

BURDUR MİLLETVEKİLİ MEHMET AKİF'İN (ERSOY) MECLİS ÇALIŞMALARI*Parliamentary Activities of Mehmet Akif (Ersoy), the Burdur Member of Parliament***Sinan ŞEFTALİ**

Öz:16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Mehmet Akif Bey Anadolu'ya geçmek zorunda kalmıştır. Sadece bu durum Anadolu'ya geçişteki etkili olmamış, Mustafa Kemal Paşa'nın, kendisini Ankara'ya davet etmesi de bu geçişteki faktörler içerisindeydi.

Mehmet Akif Bey'in Anadolu'ya geçişi büyük yankı uyandırmıştı. Halkı, Milli Mücadele için gaflet uykusundan kaldırmak ve onları bilgilendirmek birinci vazifesi olmuştur. Bunun doğrultusunda Meclis'te İrşat Heyeti'nin kurulması üzerine Mehmet Akif Bey bu heyet içerisinde yer alarak Konya, Kastamonu, Eskişehir, Burdur, Antalya gibi birçok şehri ziyaret ederek halkın Milli Mücadele'de yer almasını ve olumsuz propagandaların etkisinin azalmasını sağlamıştır.

Milletvekili olarak iki yerden seçilen Mehmet Akif Bey, Biga Milletvekilliğinin yerine Burdur Milletvekilliğini tercih etmiştir. Burdur'dan milletvekili seçilmesinde Burdur mebuslarından Halil Hulusi Efendi'nin vefat etmesi ve Çilzâde Fahrettin Efendi ve Miralay İsmail Hakkı Efendi'nin istifaları etkili olmuştur.

Mehmet Akif Bey Ankara'da bulunduğu zamanlarda meclis oturumlarına katılmıştır. Çeşitli konularda takrirler vererek tepkisini ve düşüncesini ortaya koymuştur.

Büyük Taarruzun öncesinde ve sonrasında Eskişehir'e ve Afyon'a ziyaretlerde bulunmuş bölgeyi bizzat müşahede etmiştir. Ankara'ya geri dönüşü sonrasında ise Prens Abbas Halim Paşa'nın daveti ve Meclis'in seçim kararı alması üzerine ikinci Meclis'te yer almamıştır. Böylece tekrar milletvekili olmayan Mehmet Akif Bey önce İstanbul'a daha sonra ise Mısır'a giderek 11 yıl burada yaşamıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Burdur Milletvekili, İrşat Heyeti.

Abstract: After the occupation of Istanbul on March 16, 1920, Mehmet Akif Bey had to move to Anatolia. Not only this situation was not effective in the transition to Anatolia, but Mustafa Kemal Pasha's invitation to Akif Bey to Ankara was also among the factors in this transition.

Mehmet Akif Bey's transition to Anatolia had great repercussions. It has been his first duty to raise the people from their sleep of heedlessness for the national struggle and to inform them. In line with this, upon the establishment of the Guidance Committee in the Parliament, Mehmet Akif Bey took part in this delegation and visited many cities such as Konya, Kastamonu, Eskişehir, Burdur and Antalya, ensuring that the people took part in the National Struggle and that the effect of negative propaganda decreased.

Mehmet Akif Bey, who was elected from two places as a deputy, preferred Burdur Deputy instead of Biga Deputy. The death of Halil Hulusi Efendi, one of the deputies of Burdur, and the resignations of Çilzâde Fahrettin Efendi and Miralay İsmail Hakkı Efendi were effective in the election of a deputy from Burdur.

Mehmet Akif Bey attended the parliamentary sessions when he was in Ankara. He has shown his reaction and thought by giving remarks on various issues.

Before and after the Great Offensive, he visited Eskişehir and Afyon and personally observed the region. After his return to Ankara, he did not take part in the second Parliament upon the invitation of Prince Abbas Halim Pasha and the decision of the Parliament to hold elections. Thus, Mehmet Akif Bey, who did not become a member of parliament again, first went to Istanbul and then to Egypt and lived here for 11 years.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Burdur Deputy, İrşat Committee.

Giriş

Mehmet Akif'i konu alan birçok çalışma yapılmıştır. Mehmet Akif ile ilgili yapılmış olan çalışmalarda birçok farklı konunun işlenmiş olmasıyla birlikte tekrara düşen çalışmalar da vardır.

Akif'in, meclis çalışmaları yeterince araştırılmamıştır. Bu konu üzerinde durularak bu eksik giderilmeye çalışılmıştır.

Mehmet Akif'in Milli Mücadele dönemine kadar olan hayatı ve meclis hayatından sonraki dönemleri bildirinin sınırlılığı açısından çalışılmamıştır. Çalışmada Mehmet Akif'in Milli mücadeleye nasıl dahil olduğu ve bu süreç anlatılarak Burdur ve Biga'dan Milletvekili olması üzerinde durulmuştur. Daha sonra İrşat Heyetine katılması ve dönemin şartlarına göre halkı cepheye çekmek için vermiş olduğu vaazlar üzerinde durularak milletvekilli olduktan sonra meclisteki çalışmaları ele alınmıştır.

Ankara'da bulunduğu süre zarfında etrafındaki şehirlere yapmış olduğu ziyaretler ve Sebilürreşad dergisinin Ankara'ya nasıl geldiği konusu üzerinde durulmuştur. Meclis'te İstanbul'un işgali sonrasında yaşanan ahlaki bozukluklar konusu üzerinde durulmuş ve son olarak Mehmet Akif'in Mısır'a gidiş süreci hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

A. Mehmet Akif'in Meclis'e Katılmadan Önceki Faaliyetleri

1. Mehmet Akif'in Milli Mücadeleye Katılması

Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 tarihinde imzalamış olduğu Mondros Mütarekesi'nden sonra İtilaf devletlerinin mütarekenin 7. Maddesine dayanarak uyguladıkları işgal ve baskı neticesinde Anadolu'nun birçok yerinde örgütlenme ve direnme hareketleri başladı. Bu örgütlenme, Kuvâ-yi Milliye olarak bildiğimiz yerel direnmelerdi. Anadolu'da işgal hareketlerine karşılık olarak hem yerel güçlerin direnmesi hem de çeşitli kongreler düzenlenmesi yoluyla, bu işgal hareketlerine karşılık verildi (Bacanlı, 2018, s.6).

29 Haziran 1919'da Ayvalık'ın Yunanlılar tarafından işgali, Balıkesir halkını büyük bir kaygıya ve bunun neticesi olarak da örgütlenmeye yönlendirdi. İlk örgütlü direniş, Ayvalık'ta 172. Alay Komutanı Yarbay Ali Çetinkaya tarafından başlatıldı. Haziran'ın ilk haftasında Balıkesir'de 20'er, 150 gönüllüden müteşekkil Kuvâ-yi Milliye örgütü kuruldu. Balıkesir'de iki kongre düzenlendi. İlki, Haziran sonlarında yapıldı. İkincisi 26 Temmuz'da yapıldı. Mehmet Akif her ikisine de katılmıştır. Eşref Edip, Mehmet Akif'in Balıkesir'e gelişini ve duyduğu heyecanı şöyle ifade etmiştir: "*Bütün o ümitsizlikler içinde Üstad bir an fütura düşmedi. O bu milletin istiklalsiz kalacağını hatıra bile getirmiyordu. Ayvalık'ta Karasi'de başlayan hareket-i millîyenin mutlaka büyüyeceğine bütün memlekete yayılacağına imanı vardı.*" Balıkesir halkının bu vatan toprağı için canlarını hiçe sayması, Mehmet Akif te etkisini gösterdi. Yine Eşref Edip bu etkiyi anlatırken Mehmet Akif Bey'in Eşref Edip'e hazırlanmasını dile getirerek burada duramayacaklarını ifade etmiştir. Eşref Edip Bey'in "*Nereye?*" gideceklerini sorduğunda "*Harekât-ı millîyenin başladığı cepheye*" cevabını verdiğini ifade etmiştir. Ertesi gün yola çıkan Mehmet Akif, Eşref Edip ile birlikte Balıkesir'e gitti. Buradaki Milli Müdafaa'yı görünce çok heyecanlanıp "*Zafer yolu bu yoldur*" ifadesiyle Milli Mücadelenin ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır. 1920 yılının Ocak ortalarında Balıkesir'de bulunan Mehmet Akif, 23 Ocak 1920 tarihinde Cuma Namazının akabinde Zağanos Paşa Camii'nde halka vaaz vererek milli birliğin önemini ve kurtuluş çarelerini vaazında anlatmıştır. Bu süreçte Hasan Basri(Çantay)'nin evinde ikamet etmiştir. Daha sonra Balıkesir'den ayrılarak İstanbul'a dönmüştür (Sarhan, 1996, s.100,106; Yiğit, 2009, s. 836-837).

Mehmet Akif'in, Balıkesir'den İstanbul'a dönüşünden kısa bir süre sonra 16 Mart 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan basılarak dağıtıldı. İstanbul, İngilizler tarafından işgal edildi. 18 Mart 1920'de Meclis-i Mebusan, aldığı kararla resmen faaliyetlerine son verdiğini açıklamıştır. Balıkesir'de faaliyetlerde bulunan Mehmet Akif, Daru'l Hikmet-ül İslamiyye'de başkâtiplik görevinde bulunmaktaydı. Kuvâ-yi Milliye hareketini desteklemesi ve bizzat vaazlarıyla bu hareketin içinde bulunmasından dolayı, İngilizler tarafından Akif Bey üzerinde baskı kurulmak istenmiştir. Ve netice olarak bu başkâtiplik görevinden azledilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bir bildiri yayınlayarak olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin Ankara'da toplanacağını ve dağılmış olan Meclisin mebusalarının Ankara'ya gelebileceklerini ve bu Meclis'e katılmalarının gerekli olduğunu bildirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, bir yandan dağılan Meclis üyelerinin Ankara'ya gelmeleri gerekliliğini vurgularken diğer yandan da Mehmet Akif'in Ankara'ya gelmesini istemiştir. Heyet-i Temsiliye Reisi olarak Mustafa Kemal Paşa'nın, Heyet-i Merkeziye Teşkilatından Zafer Bey'e hitaben "*Burada ulemaya ihtiyaç vardır. Ali Bey'le görüşülerek Hoca Fatin, Şair Mehmed Akif Efendilerin ve sair tensib tensib edilecelelerin sür'at-i*

sevklere" talimatıyla Mehmet Akif ve diğerleri Ankara'ya çağırılmıştır (Sarıhan, 1996, s.106; Bacanlı, 2018, s.7; Güler, 2014, s.11).

Bu davet, Sebilürreşad dergisinde "Milli Mücadelede Sebilürreşad Mehmed Akif ve Eşref Edip" başlığı ile anlatılmıştır. Şöyle ki Eşref Edip ile Mehmet Akif idarehanede konuşuyorken Ali Şükrü gelmiştir.

"Haydi hazırlanınız, gidiyoruz."

"Nereye?"

"Ankara'ya oradan sizi çağırıyorlar. Paşa(Mustafa Kemal) sizi istiyor. Sebilürreşad'ın Ankara'da neşrini istiyor. Sebilürreşad'ın Ankara'da intişarı milli hareketin manevi cephesini kuvvetlendirecektir. Üsküdar'dan yola çıkacağız." İfadeleriyle Ankara'ya yolculuk başladı."(Sebilürreşad(1957), S.237, C.10, s.184).

İstanbul'un işgalinden sonra burada durmak istemeyen Mehmet Akif Bey, Eşref Edip Bey'e hitaben " Artık burada duracak zaman değildir. Gidip çalışmak lazım Bizim tarafımızdan halkı tenvire ihtiyaç varmış. Çağırıyorlar. Mutlaka gitmeliyiz. Ben yarın Ankara'ya hareket ediyorum. Sen de idarehane'nin işlerini derle toplu. Sebilürreşad klišesini al, arkamdan gel. Meşihattakilerle temas et, Harekât-ı Milliye aleyhinde bir halt etmesinler" cümleleriyle bu konudaki düşüncelerini ifade etmiştir ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.139).

Mehmet Akif, vapurda karşılaştığı damadı Ömer'e (Ömer Rıza Doğrul) de ailesini emanet etmiştir. Mehmet Akif Bey, kendisinin gizlice Anadolu'ya gideceğini ve kimseye haber vermemesini Ömer Bey'e tenbih etmiştir. Ömer Bey, Akif Bey'in Ankara'ya vardığı haberini Ankara'da yayınlanan *Yenigün* gazetesinden haber alınca hem kendisi sevindi. Hem de ev halkına bu müjdeli haberi verdi (Erişirgil, 1986, s.340-341).

Ali Şükrü Bey, Mehmet Akif Bey ve Akif'in Bey'in oğlu Emin ile birlikte Üsküdar'dan yola çıkarak Ankara'ya hareket etti. Mehmet Akif'in oğlu Emin Bey, bu yolculuğu anlatırken nerelerden geçtiklerini ifade etmiştir. Şöyle ki: Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda buluşan Ali Bey ve Akif Bey buradan Kuvâ-yi Milliye çetelerinin kontrolü altında bulunan İzmit yaylasına, milli kuvvetlere cephaneye taşıyan atların vasıtasıyla ulaşırlar. Mehmed Akif, buradaki kuvvetlere cephaneyi idareli kullanmalarını öğütleyerek Geyve boğazı yakınlarındaki bir köyde Kuşcubaşı Eşref Bey'le ve Enver Paşa'nın yaveri Binbaşı Şükrü Bey ile buluştu. Buradan küçük demir yolu vasıtası olan dekoville ile Eskişehir'e oradan da trenle Ankara'ya ulaştılar (Ersoy, 2011, s.44-45).

Mısır'a gidip tekrar geri dönüşünde yapılan bir söyleşide Akif Bey, Ankara'ya geçiş sürecini kendisi anlatmıştır.

"... Üsküdar'dan arab ile şimdi ismini hatırlamadığım bir köye gittik, oradan "Cuma"yı tuttuk. O zaman Adapazarı'nda karışıklıklar vardı. Kenarından geçtik kâh öküz arabaları ile kâh beygirlerle Lefke'ye geldik ve trenle Ankara'ya ulaştık." ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.109. 3. Dipnot).

İstanbul'dan Ankara'ya, dolayısıyla Anadolu'da geçmiş olan Mehmet Akif'i Kastamonu'da yayımlanan *Açıksöz* gazetesi şu şekilde ifade etmiştir.

"Sebilürreşad Mecmua-i İslamiyesi başmuharriri, Büyük İslam Şairi Mehmet Akif Beyefendi'nin sonradan Ankara'ya ulaştığını Ankara gazetelerinde okunmuştur. Zulme, hakarete tahammül edemeyerek ailesini, refahını İstanbul'da terk ile Anadolu'ya firar edebilen bu vicdanlı şairin Anadolu'nun ahvalini şiirleriyle terennüm etmesini temenni ederiz." (Sarıhan, 1996, s.112).

Bir diğer Hakimiyet-i Milliye gazetesi 28 Nisan tarihli sayısında Akif Bey'in Ankara'ya gelişini şu şekilde ifade etmiştir.

"İslam Şairi Akif Bey Pek hassas ve ulvî İslam Şairi Mehmed Akif Bey dahi, İstanbul'dan çıkarak birkaç gün evvel Ankara'ya muvâsâlat eylemiştir. İlhamat-ı şairanesinin menba-ı aslı bihassa hamiyet-i diniye ve gayret ve vataniyesi'nde olan bu güzide İslam şairi, aynı zamanda erbab-ı ilim ve hikmetin en ileri gelenlerinden bir şahsiyet-i mümtazedirler de. Milletin geçirdiği mücadele-i vatanpervane, İslam şairi Mehmed Akif Bey'in hamiyet-i himmetkârından pek çok

feyz ve kuvvet alacaktır. Şair-i hakim-i İslam'ın önümüzdeki Cuma günü bir mev 'ize irâd buyuracağını memnuniyetle haber aldık.” (Sarhan,1996, s.112).

Her iki gazeteye bakıldığında ortak nokta, Mehmet Akif'in hatipliği ve şairliğinden dolayı toplumu mücadele için teşvik etme hususunda beklentisinin yüksek olmasıydı. Şüphesiz böyle de olmuştu. Mehmet Akif Bey'in Ankara'ya geldiği tarih hususunda bazı araştırmacılar ihtilafa düşse de zabıt ceridelerinde bu durum açıktır. Akif Bey ve Ali Şükrü Bey, Ankara'ya geldiklerinde Meclis'e giderek Ali Şükrü Bey'in burada söz aldığı bu zabıt ceridelerinden görüyoruz. Zabıt ceridesine göre Akif ve Ali Şükrü Bey'in ikinci celse (Zevalden evvel 11.45'te yani öğleden önce saat 11.45'te başlamıştır.) ile üçüncü celse (ba 'de-z zevâl 3, yani öğleden sonra saat 15.00'da başlamıştır.) arasındaki yemek vaktinde meclise ulaştıklarını anlıyoruz. Ali Şükrü Bey, üçüncü celsenin başlamasıyla bu celse de söz almıştır. “*Ali Şükrü Bey: Müsaade buyurunuz hükümet teşekkül ediyor. Tayini esami ile okunsun, reye vaz 'edilsin.*” (TBMMZC., 2. İctima, 24. 4. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cild 1, İctima Senesi: 1, s.37). Meclis'e geldiklerin de Mustafa Kemal Paşa ile Meclis'in önünde karşılaşmışlardır. “*Mustafa Kemal Paşa: Sizi bekliyordum efendim, tam zamanında geldiniz, şimdi görüşmek kabil olmayacak, ben size gelirim*” diyerek ayrılmıştır (Ersoy, 2011, s.46).

Mehmet Akif'in, Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Merkeziye Teşkilatından Zafer Bey'e hitaben yazmış olduğu talimat yazısında Ankara'ya ne için çağrıldığı belliydi. Ankara'ya ulema ihtiyacından dolayı çağrılan Akif Bey, Ankara'ya yerleştikten sonra ilk iş olarak Eskişehir'e doğru yola çıktı. Burada, Eskişehir'in tanınmışlarından olan Osman Bey'in Kuvâ-yi Milliye'ye katılanlara talim vermek için hazırlattığı çiftliğini ziyaret ederek Kuşçubaşioğlu Eşref Bey ile görüşüp Ankara'ya tekrar döndü (Ersoy, 2010, s.50-51).

2. İrşâd Heyetinin Teşekkülü ve Mehmet Akif'in Konya'ya Gönderilmesi

Meclis'in ikinci celsesinde öğleden sonra saat 16.00'da yapılan oturumda Şeyh Servet Efendi'nin takriri(önerge) ile İrşat encümeni/heyeti kurulmasına karar verildi. Şeyh Servet Efendi bu İrşâd Encümeni'nin görevlerini 3 merhalede açıklamıştır. İlkinde, düşmanın yapmış olduğu propagandaların halkın üzerinde etkisi olduğundan bahsederek buna karşılık olarak bu bölgenin tanınmış ve sözü geçen kişilerinin İrşat Umumi Heyeti Vekâleti tarafından uyarılarak ıslah edilmesinden veya bölgeye ruhları, kalpleri ve efkârı tenvir edecek bir heyetin gönderilmesinden bahsetmiştir. Buradaki ruh, kalp ve efkâr(fikirler)dan kasıt, maddesel bir güç olarak değil de fikri ve düşünce bağlamındadır. “Bir bölgenin en tanınmış ve sözü geçenlerini düzeltmek o bölgeyi ıslah etmektir.” Tarzındaki söylemlerinden sonra ikinci olarak memleketin zapt edilmesi halinde gönderebilecekleri Asker, Jandarma, Polis gibi fiilî güçlerinin olduğunu ifade etmiştir. Asıl önemli olanın ruhun hastalanması kalplerin bozulmasını fikir ve düşüncelerin bozulmasına bağlayarak “ruh hastalığı mikrobu” benzetmesi yapmış bu mikrobun bulaşma yerinin kulaklar olduğundan bahsetmiştir. Genel düşünceyi bozacak olan her türlü fesat ifadelerinin önüne geçebilmek için kalpleri, fikir ve düşünceyi takviye etmek ve imanlarını kuvvetlendirmek için İrşad'ın lazım olduğunu ifade etmiştir. Üçüncü ve son olarak ise Memleketin işgal edilmeyen yerlerindeki tanınmış olan ve sözü geçen kişilerin bir heyet gönderilmek suretiyle irşad edilmesinin zaruri olduğundan bahsetmiştir. Meclis'in bunu kabulünden hemen önceki konuşmasında bu encümenliğin adının ne olduğunun önemli olmadığını ifade ederek İrşad kelimesinden sadece camii vaazı manasında değil her türlü dilde Uluslararası kamuoyu oluşturmak maksadın da bir heyetin kurulmasından bahsetmiştir. Bu takriri Meclis çoğunluğuyla kabul edilmiştir (TBMMZC., 5. İctima, 27. 4. 1336 Salı, Devre: 1 Cild 1, İctima Senesi: 1, s.94-96: Aslan, 2004, s.133).

Mehmet Akif, mebus seçilmeden önce Konya'ya gönderilmiştir. Konya mebusu olan Karamanlı Arif Bey'in Meclis'teki takririne göre; Konya'da idare-i örfiyye (sıkıyönetim) ilan edildiğini ve bunun üzerine fikir ayrılıklarının ortaya çıktığını ifade etmiştir. Fahrettin Bey ve Subhi Bey'in gevşek davranışlarından dolayı bu durumun meydana geldiğini belirtmiştir. Bu durumun araştırılması ve bu isyan emarelerinin gerçek faillerinin kimler olduğunu tespit etmek amacıyla 5 kişilik bir heyet oluşturulup, bu heyetin bölgeye gönderilmesi için takrir verilmiştir. Bu sıkıyönetim ve bunun üzerine çıkan fikir ayrılıklarının araştırılması ve tespiti için yukarıda ifade ettiğimiz gibi, daha önceden kurulmuş olan İrşad Heyeti, bölgeye gönderildi. Konya'daki bu durumu araştırmak üzere, Meclis'ten 5 kişilik bir heyet oluşturulmasını Antalya mebusu Hamdullah Suphi Bey: “... *Mehmet Akif Bey gibi bütün memlekette büyük hürmet kazanan bir büyük adamı hemen Meclis-i Âliniz arasından intihab edilecek*

bir iki zat ile beraber oraya yollasak, efkâr-ı umumiyyeyi irşadetmek hususunda bunları izam etsek elbette faideden hâli olmaz. Memleketin bir köşesinde uyanacak bir fitneyi vaktiyle bastırılmış oluruz. ...” ifadeleriyle mebus olmayan Mehmet Akif Bey’in bu heyete dahil edilmesini önermiştir (TBMMZC.,18. İçtima, 19. 5. 1336 Salı, Devre: 1 Cild 1, İçtima Senesi: 1, s.94-96). Nihayet mebuslardan olan Ali Şükrü Bey, Hamdullah Suphi ve Refik Bey’in de içerisinde yer aldığı bu heyetin, Konya’ya gönderilmesi kabul edilmiştir (Semiz ve Akandere, 2002, s.917).

Genel Sekreterliğini Mehmet Akif Bey’in yaptığı heyet, Konya’ya gitmiştir.(Gölen, 2021, s.172). Konyalılara nasihat etmiş olan ve memleketin yıkılmak üzere olduğunu ve milletin tek vücut halinde Ankara’da kurulan hükümete yardım etmesi gerektiğini ifade eden Akif Bey’i duygulandıran bir olay yaşandı. İlginç bir hadisedir. Bu olay Eşref Edip şöyle naklediyor:

“ Müslüman olan ve iyi insanlar bulunan Konyalılar bana ne dedi bilir misiniz? ”

“ Biz Selçuk Oğulları’ndanız. Bizden olmayan bir hükümetin yıkılmasından bize ne? ”

Mehmet Akif’in bunu her zaman anlattığını ve gözlerinin dolduğunu ifade ettikten sonra:

“ Allah bir hükümeti zayıf bırakmasın. En büyük felaket budur. Hükümet zaafa düşünce her yer oğul verir”

“Mehmet Akif’in onları ikna etmek için çok zahmet çektiğini ve bununla birlikte o zaman onları ikna ettiğini zannediyordu.” Bu cümleden Akif Bey’in ikinci defa Konya’ya gittiği anlıyoruz((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.113; ilk ve ikinci defa Konya’ya gidişi için bakınız: Düzdağ, 2013, s.52 11.dipnot; Erişirgil, 1986, s.343).

Akif Bey, Konya ve beraberinde birkaç vilayet daha dolaştı. Bunlar Burdur ve Antalya idi. Konya’dan sonra Burdur’a oradan da Antalya’ya ve tekrar Burdur’a geçen Mehmet Akif, Burdur’da oğlu Emin Bey’in anlattıklarına göre

“ Babamı ilk defa, Burdur’da hükümet konağında üç-dört yüz kişiyi müteceviz bir cemaate karşı hitap ederken gördüm. Fazla bağırıldığı zaman sertleşen gür sesi ile konuşuyor, fazla heyecanlı olduğu bütün hareketlerinden belli oluyordu. İzmir havalisinden sızan kara haberleri vatandaşlarımıza yapılan işkence ve hakaretleri, mülevves çizmeler altında çiğnenen tarihi ve ilahi mabetlerimizi öyle yanık bir dille ifade ediyor. ... ben de dinleyiciler arasında sıkışmışım. ... Burdur’da iki hafta kaldık. Babama çok fazla iltifat ettiler.”(Ersoy, 2010, s.52-60).

Burdur’dan sonra Sandıklı’ya oradan da Dinara’a(Afyon) geçen Mehmet Akif Bey son olarak Antalya’da on beş gün kalmıştır. Burada Kuvâ-yi Milliye’nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan örgütün başkanlığına, Akif Bey’in yanından Antalya’ya hareket eden Antalya mebusu Süleyman Efendi seçilmiştir. Geldikleri güzergâhtan tekrar Ankara’ya hareket eden Mehmet Akif; Burdur’a geldiğinde halkın ısrarı üzerine burada bir hafta daha kalarak sonrasında Ankara’ya geçmiştir.(Sarıhan, 1996, s.115-116).

B. Mehmet Akif’in Milletvekili Seçilmesi ve Faaliyetleri

1. Mehmet Akif’in Burdur Mebusu Olarak Seçilmesi

Meclis’te 5 Haziran 1920 tarihinde Seçim Mazbataları görüşüldü. Katip Haydar Bey, Tetkik-i Mezabit Encümeni mazbata gönderdiğini ifade ederek bu mazbata da Yeşil İmamzâde Mehmet Salih Efendi Erzurum’dan, Binbaşı Hasan Hayri Bey Dersim’den, Nüzhet Efendi Ergani madeninden, Soysalhoğlu İsmail Subhi Bey, İslam Şairi Mehmet Akif Bey, Burdur Mutasarrıf-ı sabıkı Ali Ulvi Bey, Burdurdan mebus intihab olunmuşlar, bunların mâni‘ intihab halleri olmadığını bildiriyor.(Kabul, kabul sesleri). Karahisarı Sahip mebusu Mehmet Şükrü Bey bu isimlerin Meclis’te kabul edilip edilmediği hakkında oya sunulmasını istemiştir. Kırşehir mebusu Müfit Bey muhalefet edenin olmadığını ve isimlerin geçtiğini ifade etmiştir. Mehmet Şükrü Bey’in tekrar itirazı üzerine isimler oylamaya sunulurak “müttefikane kabul” edildi. Böylece Mazbataları İnceleme Komisyonu’ndan gelen sonuçlar ile Mehmet Akif, Burdur Mebusu olarak seçildi (TBMMZC., 24. İçtima, 5. 6. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1, s.74).

Meclis’te görüşülen bir diğer oturumda ise Mehmet Akif Bey’in Burdur’dan mebus seçildiğinden haberi olmayan Biga’lılar, Biga Mutasarrıflığı’nın telgrafında Mehmet Akif Bey’i 146

oyla mebus seçilmişlerdi. Fakat farklı bir durum söz konusuydu. Aynı oturumda Katip Haydar Bey, Heyet-i Umumiye'ye arz ettiği isim listesinde Mehmet Akif Bey'in İzmit'ten mebus olarak seçildiğini bildirilmiştir. Bu durumun sehven yazıldığını düşünüyoruz. Hemen devamında verilen izahatta, Tahir Bey'in İzmit'ten 6. Mebus olarak yazılması üzerine bu durumun tetkik heyetince araştırılacağı ifade edilmiştir. Bu araştırmanın sebebi, her Liva'dan en fazla beş mebusun seçilme hakkının olmasıydı. İzmit mebusluğu yanlış yazılmamış olsaydı Mehmet Akif ile birlikte 7. Mebus olacaktı. Bu yüzden İzmit değil Biga olması gerekir. Nitekim Mecliste, Dahiliye Vekaleti için birini seçmek üzere yapılan seçimde Mecliste bulunanlar ile atılan oy arasında 10 adet farklılık çıkmıştır. Mecliste bulunanları sayısı 187 iken, atılan oy sayısı 197 olduğu için yoklama tekrarlanmıştır. Bu yoklamada Mecliste bulunmayan Mehmet Akif Bey, iki farklı yerden mebus olarak gösterilmiştir. Kendisi, Burdur ve Biga'dan mebus olarak görülmektedir (TBMMZC., 36. İctima, 17. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.349(Burdur nâmevcut)- 352(Biga nâmevcut)). Bir diğer yanlışlık ise tutanakta "Atıf" isminin listede olmamasına rağmen Karahisar Şarki Mebusu olan Ali Sururi Efendi'nin "Atıf bey diğer bir yerden de intihab(seçilme) edilmişti zannedirim." ifadesinde görülmektedir. Burada Atıf Bey'den kasıt, aslında Mehmet Akif Bey'dir. Devam eden sayfada ise Biga'dan da mebus seçilen Soysallı Suphi Bey'in Burdur mebusluğunu tercih ettiğini ve Mehmet Akif Bey'in ise Mecliste olmadığını bu yüzden bir şey söyleyemeyeceklerini ifade etmiştir (TBMMZC., 26. İctima, 3. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.152-154). Böylece 5 Haziran 1920'de Burdur'dan, 3 Temmuz 1920'de ise Biga'dan mebus olarak seçilmiştir. Mehmet Akif Bey'in Burdur'dan mı Biga'dan mı mebus olacağı konusunda kendisi, Meclis'e bir takrir vererek Burdur'u tercih ettiğini ifade etmiştir. Zabıt ceridesinde yazılan olan tezkeresi şu şekildedir (TBMMZC., 37. İctima, 18. 7. 1336 Pazar, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.361).

" B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

14- VII- 1336 tarih ve 270 numaralı emirnameyi riyasetpenahileri cevabidir. Evvelce Burdur livasından intihab edilmiş ve livai mezkûre giderek müntehip ve müvekkillerimle temasta bulunmuş olduğum Burdur livası azalığını tercihan Biga azalığından istifa ettiğimi arz ile teyidi hürmet eylerim efendim.

17-VII-1336

B.M.M. Burdur livası Azasından
Mehmet Akif"

Mehmet Akif Bey, böylece bu karışıklığı ortadan kaldırarak Burdur'dan mebus olmuştur. Mecliste bulunduğu sürece Meclis çalışmalarında Burdur mebusu olarak görev almıştır. Mehmet Akif Bey'in, Mebus olarak seçildiğinden haberi yoktu. Kendisi, Konya'ya irşad için gidip geri Ankara'ya döndüğünde mebus olduğunu öğrendi.(Erişilgil, 1986, s.343.) Konya'ya İrşad Heyeti'nin bir üyesi olarak giden Akif Bey, şimdi ise mebus olarak aynı görevi ifa etmesi için Kastamonu'ya gönderilmiştir. Bu görev için mebus olan Akif Bey'e bir buçuk ay izin verilmiştir (TBMMZC., 80. İctima, 9. X. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 5, İctima Senesi: 1, s.4).

2. Mehmet Akif'in Meclis Çalışmaları

Sevr muahedesi hususunda İstanbul hükümeti ile görüşülmesi ve onlarla ilişkinin kesilmesi Meclis'te gizli celse olarak görüşüldü. Bu görüşmede Tevfik Paşa'ya çekilen telgrafın mahiyeti ve kim tarafından yazılacağı hususu dile getirildi. Mehmet Akif Bey söz alarak;

"Efendiler, İstanbul'la aramızdaki sui tefehhümün kalkması bu ikiliğin bertaraf edilmesi için Meclisi Âliniz karar verdi. İstanbul'a bir telgraf yazılacaktı ve bu da Meclis tarafından yazılacaktı ve son cevap olacaktı." cümleleriyle ikiliğin (İstanbul hükümeti ve Ankara'daki meclis) ve yanlış anlamaların ortadan kalkması ve İstanbul'a çekilecek olan telgrafın son olmasını ifade etmiştir. Meclis'te konuşmasına devam eden Mehmet Akif, daha önce yazılıp ve okunan telgrafın dil ve üslup açısından sert ve uygun olmadığını üslub-u leyyin(yumuşak bir üslup) ile yazılmasını ifade ettikten sonra kendisinin bir şeyler yazdığını ifade ederek Mecliste bu yazısını okumuştur. Bu yazısında İstanbul Hükümetinin, kendi vaziyetini ve Anadolu'nun vaziyetini tam anlamıyla anlamadığını, "milletin idam beratı" olan Sevr muahedesinin birkaç maddesinin değiştirilmesinin değil tamamen kaldırılmasının gerektiğini beyan ettikten sonra İstanbul hükümeti gözünde asi olarak görülen Anadolu'nun geleceğini sağlamak için hilafet ve saltanatın kurtulması amacıyla canla başla çalıştığını ifade etmiştir. Yazısının

devamında İstanbul Hükümeti'nin, aradaki yanlış anlamaları bitirerek B.M.M. için görev vermesinin İstanbul Hükümeti'nin öncelikli görevi olduğunu ifade ederek İstanbul Hükümeti ile B.M.M.'yi kıyaslamış, halkın yardımıyla millet birliğini temin etmiş meşru Meclisin, Hükümetini kurduğunu ve ordularını tanzim ettiğini belirtmiştir. B.M.M.'nin, her türlü yabancı devlet müdahalesinden uzak olduğunu İstanbul hükümetinin ise tüm bunlardan uzak şekiller ve törenlerle meşgul olduğunu dile getirmiştir. Londra Konferansına delege gönderme hakkının B.M.M. ait olduğunu ilan etmelerini bildirerek devam eden yazısında hilafet konusunu içeren yazısını mecliste okumuştur. Mustafa Kemal bu yazıya tepki göstermiştir. Bunun üzerine Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu bu yazı gündemden kaldırılmıştır. Mustafa Kemal Paşa Meclise, Tevfik Paşa'ya cevaben iki üç maddelik kısa bir telgrafın çekilmesini teklif etmiştir (TBMMGCZ., 147. İn'ikad, 8. 2. 1337 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İctima Senesi: 1, s.410-415).

Akif Bey, Konya dönüşünde Kastamonu'ya Eşref Edip'in yanına gitti. "Sebilürreşad klişesini" alarak Kastamonu'ya gelen Eşref Edip, Sebilürreşad'ın neşrini Kastamonu'da yapacaktı. Fakat Eşref Edip hakkında tutuklama kararı çıktı. Bu karar Kastamonu Valisi'nin bir tertibi idi. Vali azl edilince tutuklama kararı kalmıştır. Mehmet Akif'te Kastamonu'ya geçmiştir (Kastamonu'ya geliş tarihi 19 Teşrinievvel 1336 / 19 Ekim 1920). Bu haberi alan Kastamonu'da çıkan *Açıksöz Gazetesi*'nde yer alan Akif Bey'e hitaben yazılan "*hoş amedî*" hoş geldin yazısındaki "*Büyük İslam şairi edib-i azam Mehmed Akif Beyefendi, iki gün evvel şehrimize gelmiştir.*" ifadelerinden, Akif Bey'in Kastamonu da olduğunu anlamaktayız ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.111-112. 2. dipnot). Mehmet Akif Bey, 6 Kasım 1920'de Nasrullah Camii kürsüsünde Sevr muahedesi aleyhindeki meşhur konuşmasını yapmıştır. ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.122; Sarıhan, 1996, s.120-121). 11 Kasım 1920 tarihinde ise Mehmet Akif'in "Ey Müslüman" 25 Kasım'da ise "Ey Cemaat Uyanın!" başlıklı yazıları basılmıştır.(Karakaya, 2011, s.211).

Kastamonu'ya bir buçuk ay izin ile gönderilen Mehmet Akif'in izin süresi dolmuş; bu izin süresine ilave olarak "*Burdur Akif Bey bir mah temdiden(uzatma)*" ifadesiyle kendisinin izin süresi bir ay daha uzatılmıştır (TBMMZC., 110. İctima, 7.12. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 2, İctima Senesi: 1, s.255).

2.1. Meclis'te Sebilürreşad'a Yardım Tartışmaları

25 Kasım 1920 tarihinde Kastamonu'da 464. sayısını çıkaran Sebilürreşad dergisi Mehmet Akif Bey'in Nasrullah Camii kürsüsündeki vaazını bu sayısında yayınlamış ve Kastamonu çevresinde yaptığı konuşmaları ise yine burada çıkan ikinci sayısında yayınlamıştır. Bu iki sayıda Asım'ın 11-13. bölümleri yine Kastamonu'da çıkmıştır. Nasrullah Camii vaazı, Diyarbakır Vilayet matbaasında basılarak Elazığ, Diyarbakır, Bitlis, Van vilayetlerine ve bütün cephelere gönderilmiştir. Elcezire Kumandanı Nihad Akif Bey'e teşekkür ve dua telgrafı Ankara'da basılan Sebilürreşad'ın 468. sayısında yayınlanmıştır (Düzdağ, 2013, s.57-58).

Mehmet Akif Bey ve Eşref Edip Bey, 25 Aralık 1920 tarihinde Sebilürreşad'ın Ankara'da basımı için yola çıkmıştır (Sarıhan, 1996, s.140). Bu yolculuğu Eşref Edip Bey şöyle anlatıyor:

"Birkaç nüsha Kastamonu'da neşrettikten sonra "Sebilürreşad" klişesini alarak Üstad'la birlikte Ankara'ya hareket ettik.(R. 25 Kânünievvel 1336 / M. 25 Aralık 1920) Kış, Ilgaz Dağlarını kaplamış, güçlkle postalar işliyor. Arabamız bin müşkilatla Ilgaz'ı geçebildi. Üstad Ilgaz'ın tepesine kadar arabanın arkasından yürüyerek çıktı. Ilgaz'ın azametli, haşmetli manzarası onu teshir etmişti."((Fergan), Eşref Edip,(2010) s.123.) Mehmet Akif Bey ve Eşref Edip Bey Ankara'ya geldiklerinden bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa haber göndererek istasyonda küçük bir odada görüşme yapmıştır. Bu görüşmede;

"Kastamonu'daki vatanperverane mesainizden çok memnun oldum. Sevr Muahedesi'nin memleket için ne kadar feci bir idam hükmü olduğunu Sebilürreşat kadar hiçbir gazete memlekete neşredemedi. Manevi cephemizin kuvvetlenmesine Sebilürreşat'ın büyük hizmeti oldu. Her ikinize de bilhassa teşekkür ederim."(Sebilürreşad, (Ekim 1957), Sayı, 254, C.11, s.58).

Bu konuşma bir saatten fazla sürmüş, Mustafa Kemal Paşa çoğunlukla Eşref Edip'i konuşturmuştur. Akif Bey ise görüşme bittikten sonra Eşref Edip'e "çok açık ve fazla konuştun" diye kızmıştır.(Düzdağ, 2013, s.61; Sebilürreşad, (Ekim 1957), sayı, 254. C.11, s.59.) Mehmet Akif Bey, Ankara'ya geldiğinde Taceddin Dergahı'nda ikamet etmiştir. Ankara'nın tanınmışlarından birinin evinin selamlık dairesi olan bu yer, Taceddin Şeyhi'nin Mehmet Akif'e hürmeti dolayısıyla Akif Bey'e tahsis edilmiştir ((Fergan), Eşref Edip, 2010, s.124).

Meclis'te, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçe görüşmelerinde sert tartışmalar oldu. Bu görüşmelerin esas konusunu Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin gereksiz kadrolaşması teşkil etmiş, bu dairenin görevini yerine getirme hususunda tereddütlerin yaşandığıdır. Ankara gibi bir yerde bir propagandanın gerekli olmadığından ve Ankara yerine köylerin tenvir edilmesinin gerekliliğinden bahsedilmiştir. Hatta bu müdüriyetin gerekli olmadığı ifade edilmiştir. Bu dairenin kendisine has memurları ve matbaası olmasına rağmen neden günlük gazete çıkarmadığı ve neden diğer gazetelere yardım ettiği sorusu dile getirilmiştir. Tartışma konusu “*Yenigün*” ve “*Hakimiyeti Milliye*” gazeteleri iken bir mebusun “*Sebilürreşad'a da muavenet ediyorlar*” cümlesiyle Sebilürreşad da tartışmaya dahil olmuştur. Karesi mebusu Abdülgafur Efendi, kendisini şahit göstererek Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti'nin Sebilürreşad dergisine baskı ve eziyet ettiğini ifade etmiştir. Daha sonra ise aynı müdüriyet Sebilürreşad'a yardım etti. İfadelerinden sonra Ertuğrul mebusu Hamdi Bey'in “*Etti, etti pekâlâ etti.*” kinayeli ifadesinden sonra Burdur mebusu Mehmet Akif Bey “*Bilmeyerek söyleme*” ifadesinden sonra tartışma alevlenmiş, hakarete dönüşmüştür. Hamdi Bey'in “*pekâlâ biliyorum.*” yanıtına Mehmet Akif Bey “*Dalkavukluğun lüzumu yok*” şeklinde karşılık vermesi ardından tartışma, Hamdi Bey'in “*Sensin Dalkavuk*” Mehmet Akif Bey'in “*Rezil herif sus.*” Hamdi Bey'in “*Rezil herif sensin.*” Mehmet Akif Bey'in “*Dalkavuksun hergele, sus.*” cümleleriyle devam etmiş ve Meclis Başkanının tarafları “*Rica ederim susunuz.*” Diyerek uyarılmasından sonra Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti konusu kaldığı yerden devam etmiştir.

Matbuat Müdürü Umumisi Muhittin Bey'in “*Anadolu memleketinde matbaa denebilecek bir matbaa yoktur efendim.*” İfadesi üzerine Mehmet Akif Bey “*Kastamonu'da bir matbaa var ki emsali İstanbul'da yoktur.*” Matbuat Müdürü Umumisi Muhittin Bey “*Evet efendim. Fakat motörü yoktur Akif Beyefendi!*” Mehmet Faik[Akif] Bey “*Zarar yok el ile çevirirler. Yevmiye (20-30) bin gazete basılabilir.*” cevabını vermiştir. Muhittin Bey ise “*İmkânı yok, efendim, saatte nihayet bin tane basılabilir.*” cevabını vermiştir (TBMMZC., 159. İçtima, 28. II. 1336 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 8, İçtima Senesi: 1, s.517,519). Bu karşılıklı konuşmadan sonra Sebilürreşad'a yardım konusunu sadece Sebilürreşad için yapılması gibi anlayan Malatya mebusu Feyzi Efendi, sadece Sebilürreşad için değil, diğer dergiler için de yardım yapılmasını ifade etmiştir. Sonra Bursa Mebusu Muhittin Baha Bey söz alarak “*Şair Mehmed Akif Beyefendi'yi içinizde benim kadar seven pek çok adam olmadığıma kaniim*” cümlesinden sonra Meclisten “*Akif Bey'i sevmeyen yoktur. Hepimiz severiz sesleri*” yükselmiştir. “*Akif Bey'in namı muhteremi, Sebilürreşat hakkında Milli Hükümetimizin muavenetini temin edecek kadar yüksektir. Binaenaleyh Meclisin böyle şeylerle meşgul olmamasını istiyorum*” ifadeleriyle Sebilürreşad dergisinin hükümetin yardımını alacak kadar yüksekte olduğu belirtilmiştir. Muhittin Bey takriri hatırlatınca bunun üzerine Mehmet Akif Bey'in “*Meclis bu husus için zaten evvelce karar vermiştir. Bu mesele bitmiştir. O takriri ben vermedim. Kim vermiştir. Rica ederim söyleyiniz? Bu zaten mukarrerdir. Tekrar takrir vermeye hacet yoktur.*” açıklamasından sonra Meclis başkanı tarafından başka bir konu açılmıştır (TBMMZC., 159. İçtima, 28. II. 1336 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 8, İçtima Senesi: 1, s.533).

25 Nisan 1921 tarihli birleşimde Sebilürreşad, Meclis'in gündemine tekrar gelerek bu sefer Köy Hocası dergisi de ilave edilerek Kütahya Mebusu Besim Atalay tarafından Meclis'e yasa teklifi verilmiştir. Bu yasa teklifinde Besim Atalay, *Sebilürreşad* ve *Köy Hocası* dergilerinin köylere bedava dağıtılması teklifinde bulunmuştur (TBMMZC., 25. İçtima, 25. 4. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2, s.85). 9 Mayıs 1921 tarihli birleşimde Meclis'te bu iki derginin köylere nasıl ulaşacağı ve bütçe açısından tartışmaları devam etmiş, Muş mebusu Abdülgani Efendi'nin teklifi olan İrşat Encümeni, Maarif Vekaleti ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'nin bu ulaştırma görevini yapmaları gerektiğine yönelik önerisi ve bu kanun teklifinin ilgili yerlere gönderilmesi önergesi kabul edilmiştir.(TBMMZC., 31. İçtima, 9. 5. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2, s.262-267).

1922 (9. 9. 1338) tarihindeki oturumda Sebilürreşad tartışması bir daha gündeme gelmiştir. Karesi Mebusu Hasan Basri Bey, kendisinin Tetkik Heyetinde bulunduğunu ve Matbuat ve İstihbaratın memlekette yaptığı hizmetler arasında birinci sırada Sebilürreşad'ın olduğunu ifade etmiştir. Bunun üzerine Antalya Mebusu Hamdullah Suphi Bey, Sebilürreşad'ın köylerde Jandarma tarafından zorla satıldığını belirtmiş ve Mehmet Akif'e hitaben imzası altında “*Türk Milletini kahr altında eşeğe benzeten şeyler neşrediyorsunuz*” ifadesini kullanmıştır. Bunun üzerine Mehmet Akif Bey “*Çıkar, göster, müfterisin.*” şeklinde cevap vermiştir. Hamdullah Suphi Bey, Sebilürreşad adına 6.000 lira aldıklarını ifade etmiş ve Hasan Basri Bey ise bunun yalan olduğunu beyan ederek Sebilürreşad'a verilen

paranın hesabını şöyle vermiştir. “1336 senesinde Matbuatın Sebilürreşad’a verdiği yardım 190 lira, 1337 senesinde 910 lira, 1338 senesinde 559 lira ve toplamda kağıt ve masraf olmak üzere 1.659 lira alınmıştır” Mehmet Akif Bey, teyit için bu toplam paranın kaç yılda verildiğini sorunca Hasan Basri Bey “Üç senede” cevabını vermiştir (TBMMZC., 99. İçtima, 9. 9. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3, s.596-597).

7 Ekim 1922 tarihli oturumda Mehmet Akif Bey, Abdulgafur Bey ve Hasan Basri Beylerin vermiş olduğu Anadolu matbuatına muavenet maddesinin kaldırılması teklifi verilmiş Meclis tarafından bu teklif kabul edilerek Matbuata verilecek olan destek kaldırılmıştır. Böylece Sebilürreşad meselesi gündemden tamamen kalkmıştır. (TBMMZC., 114. İçtima, 7. 10. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 23, İçtima Senesi: 3, s.298).

2.2. Meclis’te İstanbul’daki Ahlaki Çöküş Verilen Teklifler

Takrirler, Meclis başkanı tarafından açıklandığında bu takrirler içerisinde Mehmet Akif Bey ve arkadaşlarının İstanbul’daki “fezahat-ı ahlakıyye”ye karşı Büyük Millet Meclisi’nin beyanname neşretmesine dair önergesidir. “Okunsun sesleri” üzerine Meclis Başkanı bu takrir okumuştur. Mehmet Akif Bey ile birlikte toplamda 24 mebusun imzasıyla bu takrir okunmuştur. Bu takrir şu şekildedir:

“B.M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Büyük Millet Meclisi Hükümetinin tevfikatı ilâhiyeye istinaden kurtarmak için uğraştığı eczayı vatan arasında müessesatı İslamiyeyi en büyük mikyasta ihtiva eden İstanbul’da dinî ve millî ahlâkımızın kavaidi medeniyetimizin pek elîm bir surette ihlal edilmekte bulunduğunu her gün vâsılı sem-ı tessürümüz oluyor. Bu şâyamesef mübalatsızlıklar Türk ve Müslüman kadınlarının düşmanı hayatımız olan ecnebi işgal kuvvetlerine mensub zabitlerle hususi ve umumi cemiyetlerde hembezmolmak ve bunlarla dans etmek gibi millî haysiyyetimize ne kadar mugayir ise dinî akidelerimize ondan daha ziyade muhalif olan bir dereceye vardırılmıştır. Büyük Millet Meclisi âlemi İslamın en büyük merakizinden biri olan İstanbul’u Türk olduğu derece Müslüman olmak üzere istirdadetmek azminde bulunduğu cihetle İstanbul ahalisini Müslümanlık ve Türklükten ayırmak gayesine mâtuf olan dahilî ve haricî her gûna cereyanlara ahvali hazıranın müsaidolduğu mertebede mâni olmaya gayret etmek elzem olduğuna şüphe yoktur. Binaenaleyh; Büyük Millet Meclisi tarafından kendisinin tahtı velâyetinde bulunan İstanbul ahalisinin bu kısmına hitaben bir beyanname ısdar ve bu beyannamede gerek bu türlü fezahetlere cüret eden kadınlar ve gerek bu kadınların harekâtının aynı derecede mesulü olan erkeklerin bir âtii karipte şiddetli mesul tutulacağıınin tebliğini teklif ederiz.

26 Kanunuevvel 1337”

Bu teklif Meclis’te okunduğunda 11 mebus söz alarak konuşma yapmıştır. Bunlardan Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey “Orada Halife diye bir herif var, baksın yahu!..” ifadesiyle Padişah’a alaylı bir ifade ile saldırısını dile getirmiştir. Celal Nuri Bey “İstanbul’da bizim hükümümüz geçmiyor ki, ne yapabiliriz?” İfadesini kullanırken Hüseyin Avni Bey bunları yapanları Türk saymadıklarını bundan dolayı onlara bir şeyler söylemenin gereksiz olduğunu savunmuştur. Bu teklif Şer ‘iyye Vekaletine havale edilmiş ve kabul edilmiştir. (TBMMZC., 137. İçtima, 31. 12. 1337 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 15, İçtima Senesi: 2, s.269-271.) Sonuç olarak bu teklif 5 Ocak 1922 tarihinde Şer ‘iye Vekili Mustafa Fehmi imzasıyla yayımlanmıştır (Sarıhan, 1996, s.115-116).

2.3. Meclis Tarafından Mehmet Akif ve Arkadaşları Kurban Bayramını Tebrik Amacıyla Cepheye Gönderilmesi

Kurban Bayramını tebrik için cepheye gidecek olan heyetin Meclis Başkanı tarafından seçilmesi Meclis’te görüşülmüştür. Meclis Başkanlık Divanı şu kişileri seçerek Büyük Taarruz öncesinde orduya moral olması için cepheye göndermiştir. Bu kişilerin isimleri şu şekildedir (TBMMZC., 82. İçtima, 29. 7. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3, s.64).

Erzurum Mebusu Salih Efendi’nin takririne

“Heyeti Umumiyyeye

Büyük Millet Meclisi namına Kurban Bayramını tebrik etmek üzere bir heyetin izamı hakkında Erzurum Mebusu Salih Efendi tarafından verilir Divanı Riyasete havale buyrulan takrir üzerine mezkûr heyetin Ankara Mebusu Ali Fuad Paşa ve Karesi Mebusu Abdulgafur Efendi ve Burdur

Mebusu Mehmed Akif ve Kayseri Mebusu Âtîf Beylerden terekkebmesi tensibedilmiş olmakla Heyeti Umumiyyeye arz olunur.

T.B.M.M. Reisisani

Dr. Adnan”

2.4. Meclis'te Siyasi Gruplaşmalar

İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgal edilmesi üzerine Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip bir Meclis toplanması kararlaştırılmıştır. Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa tarafından işgal tarihinden üç gün sonra 19 Mart 1920 tarihinde Meclisi oluşturması muhtemel olan seçim bölgelerinden seçilecek olan milletvekilleri ve İstanbul Mebusan Meclisi'nden gelecek olan vekiller, bu meclisi oluşturacaktı. Bu Meclisi, daha önce oluşturulmuş olan(Sivas Kongresi) Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti adayları oluşturacak ve Misak-ı Millî sınırları içinde memleketin birliği ve milletin bağımsızlığı ilkesi ile çalışılacaktı. Fakat Meclis'te birlik oluşmadığından kısa süre sonra küçük sorunlar dahi halledilemez hale geldiğinden fikir ayrılıkları başlamıştır. Bu durumun önüne geçmek için ortak düşünce ilkesi benimsenerek “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu Tasarısı'nın görüşülmesi sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın kararı üzerine “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Grubu” kurulmuştur. 10 Mayıs 1921 tarihinde kurulan bu grup, daha sonra “Birinci Grup” olarak adlandırılacaktı. Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, bu grup oluştuğunda 12 Mayıs 1920 yazılmış olan önergeyi 16 Mayıs 1920 birleşiminde Meclise sunmuştur. Yukarıda söz edilen Misak-ı Millî sınırları içinde memleketin birliği ve milletin bağımsızlığı ilkesini bu önergede yer alan, “... yalnız bir zümrenin gayesi olarak ilan etmişlerdir ki, bununla Meclisi Âlide bu gayeyi mukaddeseye muhalif efkâr mevcudolduğu zehabini ve binnetice aramızda teşettütü efkâr bulunduğzu ‘munu yâr ve ağyara verebilecek bir şekil meydana gelmiştir.” ifadesiyle, sadece Mecliste oluşturulan grup üyelerinin gayesi olarak göstermişlerdir. Halbuki Meclisteki bütün vekiller, bu mukaddes gayede olduklarını bildiren bir önergeyle söz konusu bu ifadeye tepkide bulunmuşlardır (Çoker, 1994, s.291, 293-294).

Mehmet Akif Bey işte bu gaye içinde olduğundan “Birinci grup” üyesidir. Grup Esas Defteri kayıtlarında Akif Bey'in ismi listede yer almaktadır. Bu listede “Mehmet Akif Bey (Burdur)” şeklinde isminin yazılı olduğunu görmekteyiz (Çoker, 1994, s.302). 14 Nisan 1923 tarihli listede ise grup üyeleri listesinde Mehmet Akif Bey'in ismi yer almamaktadır. Bunun sebebi ise Mehmet Akif Bey'in Birinci Grup'tan ayrılarak ikinci grup üyesi olmasıdır. Grup toplantılarına katılmadığından dolayı “istifa etmiş sayılan” milletvekilleri arasında Mehmet Akif Bey gösterildiği için kendisi Birinci Gruptan çıkmıştır (Çoker, 1994, s.309).

İkinci Grubu oluşturan milletvekilleri Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, Mersin milletvekili Selahattin Bey, Canik milletvekili Emin Bey ve arkadaşları 1922 senesi başlarında “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-yı Hukuk Cemiyeti” seçilmeleri itibarıyla İkinci Grubu kurmuşlardır. Bu grup listesine baktığımız da ise Mehmet Akif Bey'in bu gruba dâhil olduğunu görmekteyiz (Çoker, 1994, s. 307-309). Fakat Mehmet Akif Bey'in İkinci Grupta bulunmadığını savunan araştırmacılar da

vardır. İkinci Grup üye sayısı 115 olarak gösterilmiş buna karşılık diğer araştırma da ise bu sayı 66 gösterilerek bu grup içerisinde Mehmet Akif Bey'in isminin olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca Akif Bey'in şiirlerindeki birlik ve beraberlik düşüncesine dayanarak, kendisinin hiçbir grubun içinde yer almadığı belirtilmiştir.(Sarıhan, 1996, s.188-189).

2.5. Mehmet Akif Bey'in Milletvekilliğinin Son Bulması

Mehmet Akif Bey, 1 Nisan 1923'te Birinci Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesi kararı üzerine bu yenilenme sürecinde milletvekili olarak aday olmamıştır. 16 Nisan 1923 tarihinde Meclisin son toplantısıyla Mehmet Akif Bey'in milletvekilliği son bulmuştur. Mehmet Akif Bey, Milli Mücadele'den sonra kurulacak olan hükümet tarafından uygulanacak yol haritası kendisi için uygun olmadığından, dolayı Mayıs 1923'te, önce Kastamonu'ya daha sonra Ankara'ya beraber geldiği Eşref Edip Bey ile birlikte Sebülürreşad klişesini de alarak İstanbul'a geri dönmüştür. Ankara'dan ayrılırken yanında iki şey daha götürmüştür. İlki İstiklal Madalyasıydı. İkincisi milletvekillerine hediye edilen mavzer tüfeğiydi. Bu dönüşü ve yapmak istediklerini damadı olan Ömer Rıza (Doğrul)'a şu şekilde ifade etmiştir (Erişirgil, 1986, s.377).

“ Niyetim artık çekilmek, yazılarımı yazmaktır. Umumî Harbe ait hatıralarımı yazdım. Bundan sonra Millî Mücadele hatıralarını yazmak istiyorum. Sonra daha birkaç mevzuum var. Çocuk şiirleri yazacağım. Manzum bir piyes de yazmayı tasarladım. Tarihi bir vakiadan istifade edeceğim. Sonra Haccetü'l veda (Veda haccı) var. Maksadım şöyle bir kenara çekilmek, bu işlerle meşgul olmaktır. Abbas Halim Paşa'dan mektup aldım. Ne yapacağımı soruyorlar. İstersem, Mısır'da bana bir yer temin edeceğini, kâfi tahsisat bağışlayacağını, kışları Mısır'da yazları İstanbul'da geçireceğimizi söylüyor. Ben de muvafık görüyorum. Ömrümün gerisini bu işlere hasretmek istiyorum.” (Sarıhan, 1996, s.195; Erişirgil, 1986, s.378-379).

Mehmet Akif Bey, Mısır'a gitmeden önce beş altı ay kadar İstanbul'da kalmıştır. Daha sonra Abbas Halim Bey ile birlikte Mısır'a gitmiştir. Burada 11 sene kalmış ve son dönemlerini ise İstanbul'da Mısır Apartmanı'nda geçirerek burada vefat etmiştir (Sarıhan, 1996, s.217; Erişirgil, 1986, s.413).

Sonuç

Mehmet Akif Ersoy Milli Mücadele için İstanbul'dan Anadolu'ya geçiş yapmıştır. Balıkesir başta olmak üzere Kuvâ-yi Milliye hareketini konuşmalarıyla, vaazlarıyla desteklemiştir. Bu yüzden Daru'l Hikmet-ül İslamiyye'de başkâtiplik görevinden azl edilmiştir. Konya'ya gönderilen ve Ali Şükrü Bey, Hamdullah Suphi ve Refik Bey'in ve Mehmet Aki Bey'in de içerisinde olduğu İrşat Heyeti, burada ve etrafındaki şehirlerde halkı bu mücadele için hazırlamış ve cephelere gitmelerini teşvik için konuşmalar yapmıştır. Biga'dan ve Burdur'dan milletvekili seçilen Akif Bey zaten yapmakta olduğu irşat vazifesine, Burdur milletvekili Mehmet Akif olarak devam ettirmiştir. Bu irşat faaliyetlerinde sadece vaazları ve konuşmaları değil, basın-yayın organlarını da kullanmıştır. 1908 senesinde Ebül'ulâ Zenelâbidin(Ebül'ulâ Mardin) ve Eşref Edip'in kurmuş olduğu Sırât-ı Müstakîm dergisi, 1912 senesinden sonra Sebilürreşad ismiyle devam etmiştir. Akif Bey'in konuşmaları ve vaazlarını yayınlayan bu derginin, Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağıtım yapılmıştır.

Milletvekili olduktan sonra Mecliste takrirler ve teklifler vererek Meclis günlerinde kendisinin ve arkadaşlarının memleket için uygun görmedikleri meseleler hakkında hem fikir hem de tavırlarıyla bir duruş sergilemiştir. Hiçbir menfaat beklemeyen Mehmet Akif, Birinci Mecliste sadece vatan duygusu, parçalanmama, halkı işgallere karşı manevi olarak kuvvetli tutma amacıyla bulunmuştur. Milli Mücadele başarı ile sonuçlanınca Meclisten bir mevki veya makam beklentisi olmamıştır.

Mehmet Akif Bey, İkinci Meclis'e katılmamıştır. Abbas Halim Paşa'nın mektubu üzerine Ankara'dan İstanbul'a geçmiş olan Akif Bey her yaz İstanbul'a geleceklerini ve para konusunu Abbas Halim Bey'in tedarik edeceğini bildiren mektup Akif Bey tarafından uygun görülerek Mısır'a gitmiştir.

Akif Bey ülkenin ve milletin düştüğü bu durum karşısında canını dişine takarak gayret içerisinde hem Kuvâ-yi Milliye'de hem Milli Mücadele'de hem de Meclis'te çalışmalarına devam etmiştir. Akif Bey'in Meclise katılması Meclis'in moralini de yükseltmiştir. Meclis'e katılmadan önce de Çanakkale Destanı adlı şiiriyle tüm ülkede ses getirmişti. Böyle bir şairin hem mecliste hem de meclis sonrası memleket için göstermiş olduğu gayret ve çaba takdire şayandır.

Kaynakça

TBMM Zabıt Cerideleri

TBMMGCZ., 147. İn'ikad, 8. 2. 1337 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.(Gizli Ceride Zabıtı)

TBMMZC., 2. İçtima, 24. 4. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 5. İçtima, 27. 4. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC.,18. İçtima, 19. 5. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 1, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 24. İçtima, 5. 6. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 36. İçtima, 17. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 26. İçtima, 3. 7. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

TBMMZC., 37. İçtima, 18. 7. 1336 Pazar, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.

- TBMMZC., 80. İçtima, 9. X. 1336 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 5, İçtima Senesi: 1.
 TBMMZC., 110. İçtima, 7.12. 1336 Salı, Devre: 1 Cilt 2, İçtima Senesi: 1.
 TBMMZC., 159. İçtima, 28. II. 1336 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 8, İçtima Senesi: 1.
 TBMMZC., 25. İçtima, 25. 4. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2.
 TBMMZC., 31. İçtima, 9. 5. 1337 Pazartesi, Devre: 1 Cilt 10, İçtima Senesi: 2.
 TBMMZC., 99. İçtima, 9. 9. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3.
 TBMMZC., 114. İçtima, 7. 10. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 23, İçtima Senesi: 3.
 TBMMZC., 137. İçtima, 31. 12. 1337 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 15, İçtima Senesi: 2.
 TBMMZC., 82. İçtima, 29. 7. 1338 Cumartesi, Devre: 1 Cilt 22, İçtima Senesi: 3.

Kitap ve Makaleler

- Aslan, Betül (2004), Milli Mücadele Döneminde Halkı Aydınlatma ve Propaganda Faaliyetleri Yürüten Önemli Bir Komisyon: “İrşad Encümeni”, *Atatürk Dergisi*, C.4, S.2, Erzurum.
- Bacanlı, Hakan (2018), Birinci TBMM’de Burdur Milletvekili Mehmet Akif (Ersoy) ve Faaliyetleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 34, S.97, Ankara.
- Çoker, Fahri (1994), *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*. Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara.
- Düzdağ, M. Ertuğrul (2013), *Mehmet Akif Ankara’da Milli Mücadele Yılları*, Ankara Büyük Şehir Belediyesi, Ankara.
- Ersoy, Emin Akif (2011), *Babam Mehmet Akif*, (Yusuf Turan Günaydın, Der.), Denizli Belediyesi, Denizli.
- Erişilgil, Emin (1986), *Ölümünün 50. Yılında İslâmcı Bir Şairin Romanı*, (Kazancıgil, Aykut-Alpar, Cem, Haz.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- (Fergan), Eşref Edip (2010), *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, (Fahrettin Gün, Haz.), Beyan Yayınları, İstanbul.
- Gölen, Zafer (2017), *Mehmet Akif’in Düşünce Dünyasında Balkanlar*, 2. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları(MAKÜ), Ankara, 165-173.
- Güler, Ali (2014), “Yeni Belgeler Işığında Mehmet Akif’in Ankara’ya Gelişi ve İlk Günleri” *Devlet Dergisi*, Yıl: 11, S. 452, Ankara, 11.
- Karakaya, Mustafa (2011), “Mehmet Akif’in Milli Mücadeledeki Seyahatleri”, *Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu*, Balıkesir Valiliği.
- Sarıhan, Zeki (1996), *Mehmet Akif*, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- Semiz, Yaşar-Akandere, Osman (2002, Kasım), “Milli Mücadelede Mehmet Akif (Ersoy) Bey’in Faaliyetleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt XVIII, S.54, 903-952.
- Yiğit, Yücel (2009), *İki Hatip Bir Kent Mustafa Kemal ve Mehmet Akif Balıkesir’de*, I. Uluslararası Mehmet Akif Ersoy Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C.2 Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Yayınları (MAKÜ), Ankara. 835-846.